

А. Бублей

**МУЗЕЄФІКАЦІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ Й РЕЛІГІЙНОЇ СПАДЩИНИ
В МУЗЕЯХ СЕРЕДЬНОГО ПОДНІПРОВА.
РОЗВИТОК ТА СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ**

А. Bublei

**MUSEIFICATION OF JEWISH CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE
IN MUSEUMS OF THE MIDDLE DNIPRO REGION.
DEVELOPMENT AND CURRENT STATUS**

Розглядається проблематика регіональних музеїв Середнього Подніпров'я, як-от Іванківський історико-краєзнавчий музей (Іванків), музей історії єврейської культури при Звенигородській синагозі (Звенигородка) та регіональний музей єврейської історії «Ми родом зі штетла» (Корсунь-Шевченківський), які розповідають історії єврейських громад штетлів (єврейських містечок), в яких було зосереджене єврейське культурне та релігійне життя XVIII — поч. XX ст.

Перший з них, Іванківський історико-краєзнавчий музей, був відкритий 22 лютого 1981 р. та був розміщений у колишньому панському маєтку. Він містив 410 експонатів. Серед них були ті, які демонстрували флору, фауну та історію краю, зокрема XX століття та сьогодення. Він був також знаний завдяки експозиції картин у жанрі «наївного мистецтва» відомої української народної художниці та лауреатки Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка Марії Примаченко (1908–1997), які були врятовані під час пожежі. Серед вітрин була експозиція «Іванків єврейський», де зберігалися предмети, присвячені єврейській громаді селища. Артефакти збирали представники Іванківської, Корсунь-Шевченківської та Сквирської громад і Об'єднання юдейських релігійних організацій Житомирського регіону. Зібрана колекція складалась з архівних документів та фото часів Другої світової війни і світлин місцевих євреїв, культових предметів (підсвічник для шабатної свічки, кеара (пасхальна тарілка для символічних продуктів, які вживають під час пасхального седеру), а також молитовник «Хінух твіла», талес-твілн (торбинка, в якій євреї носили тфілін, таліт (молитовне покривало із синіми або чорними смужками із чотирма китицями цицит, яке накидують на плечі під час молитви як плащ) та молитовник) та тфілін (дві шкіряні коробочки, які чоловіки одягають під час ранкової молитви, де одну прив'язували на лівий біцепс, а другу — на голову, вище чола, в середині яких містяться маленькі пергаментні сувої, на яких від руки написані уривки з Тори), що належали голові іванківської родини Народницьких, тощо). Але, на жаль, експонати вітрини «Іванків єврейський», як і сам весь Іванківський історико-краєзнавчий музей, згоріли при пожежі внаслідок російського артилерійського обстрілу 25 лютого 2022 р.

Музей історії єврейської культури при Звенигородській синагозі був створений після того, як повернули синагогу єврейській громаді у 1996 р. Його колекція представляє собою експонати у вигляді виробів ремісників (кравців, шевців, ковалів та гончарів), культові предмети (підсвічники для шабатних свічок, ханукальний підсвічник (ханукію), кідущний келих, молитовник XIX ст.), а також документи та фото часів Другої світової війни. Також є окрема експозиція, що представляє сучасні зв'язки громади, зокрема й те, що Звенигородка згадувалася в Єрусалимському музеї Яд Вашем. Експонати збирали небайдужі мешканці міста єврейського походження, чий предки творили його історію.

Регіональний музей єврейської історії «Ми родом зі штетла» відкрився у 2003 р. Експонати, які розповідають про побут єврейських містечок, були зібрані поціновувачами єврейської культури з Київщини, Черкащини та Чернігівщини. У 2013 р. була проведена виставка «Єврейські сторінки в історії Корсунщини», під час якої демонструвалося 150 експонатів, що розповідають про єврейську історію регіону з XVIII ст. до наших днів. Колекція експонатів музею включає фото (родин й громади), документи, рукописи та культові предмети і побутові предмети сакрального значення (пасхальний посуд, «Пасхальна Агада», махзор (молитовник, що містить збірник піютів — літургійної поезії, молитов та правил літургії на свята і використовується на такі свята, як-от Рош-га-Шана, Йом-Кіпур та деякі інші (Песах, Шавуот, Суккот), станок для розкатки маці) та ін.

У наш час питання щодо збереження пам'яток, зокрема й єврейської культурної спадщини, стає все більш актуальним. Особливо це стосується пам'яток Середнього Подніпров'я. Після таких політичних трагічних подій, як погроми XIX–XX ст., війни (зокрема і Друга світова), викрадання предметів та вивезення їх за кордон, єврейське історичне надбання цього регіону було втрачене. Тому зараз проводиться робота щодо відновлення єврейських громад, які займаються розвитком мови, культури та традиції єврейського народу. Це є необхідним для збереження культурного різноманіття України, а також звертає увагу до єврейської історії іноземних туристів, які могли бути нащадками євреїв, котрі проживали на цій території.

Також найбільшими проблемами збереження пам'яток єврейської культурної спадщини є недостатнє фінансування проектів з організації музейних експозицій та збереження архітектурних пам'яток, цвинтарів і неможливість забезпечити збереження створених музеїв через російську агресію. І у зв'язку з цим, експонати можуть бути втрачені.

Тому зараз тема збереження пам'яток культурної спадщини, зокрема і євреїв, в Україні зараз надзвичайно важлива. А також після трагічних подій XIX–XX ст. ці артефакти вважаються цінними та рідкісними і вони створюють унікальність колекцій у музеях. Культові предмети мають сакральне значення для юдеїв і нагадують про історичну пам'ять та національну ідентичність єврейського народу. І, таким чином, музейні експонати мають на меті привертати увагу як поціновувачів мистецтва, так і вірян, що сповідують юдаїзм.

Щоб розширити аудиторію, яка відвідує цю експозицію, необхідні створення віртуальних музеїв та використання мультимедійних технологій для ознайомлення з унікальною колекцією. І це має бути пріоритетом для просування інтересу до єврейських громад Середнього Подніпров'я.